

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Απο-φωνής-εργαστήριο Παλαιογραφίας,
Επιστημονική Επετηρίς

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.885](https://doi.org/10.12681/makedonika.885)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Απο-φωνής-εργαστήριο Παλαιογραφίας, Επιστημονική Επετηρίς. *Μακεδονικά*, 34(1), 427-430. <https://doi.org/10.12681/makedonika.885>

ΑΠΟ-ΦΩΝΗΣ - Έργαστήριο Παλαιογραφίας, Έπιστημονική Έπετηρίς, Δημοκρι-
τειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Έπιμέλεια Γ. Κ. Πατάζογλου, τ. Α', 2000-2001, Κομο-
τηνή 2001, σσ. 225.

Τό Έργαστήριον Παλαιογραφίας του Τμήματος Ιστορίας και Έθνολογίας του
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και ό διευθυντής του καθηγητής κ. Γ. Κ. Πα-
τάζογλου εξέδωσαν τον πρώτο τόμο της επιστημονικής έπετηρίδος του που φέρει τον
έπιτυχή τίτλο *Άπό-Φωνής*: ό τίτλος προέρχεται από λήμμα του λεξικού του C.
Ducange, *Glossarium mediae et infimae graecitatis*, Lugduni 1688, II, 1717, τό όποιο λήμμα,
ώς παρέχεται στον υπότιτλο της έπετηρίδος, έχει ως έξης κατά την έπεξήγησή του: *Ex
ore vel docentis vel conversantis* - όρος δηλ. καθαρώς παλαιογραφικός. Σηματοδοτεί,
ώς εκ τούτου, και τά περιεχόμενα, αλλά ειδοποιεί και περί του χαρακτήρος της εκδό-
σεως που είναι, αυτόνοήτως, παλαιογραφικός και κωδικολογικός. Στην έπετηρία
φιλοξενούνται έξι μελέτες, τρία σύμμεικτα και έννέα βιβλιοκρισίες. Στην πρώτη με-
λέτη ό κ. Γ. Κ. Πατάζογλου ασχολείται μέ *Νέα άγνωστα χειρόγραφα του Φαναριώτη
λογίου Νικολάου Καρατζά*, ενός λογίου του 18ου αϊ. που είχε συστήσει μία από τις
πλουσιότερες ιδιωτικές βιβλιοθήκες χειρογράφων που μετά τον θάνατό του διασκορ-
πίσθηκαν σε ιδιωτικές και δημόσιες βιβλιοθήκες, κυρίως και ως συνήθως συμβαίνει,
του έξωτερικού. Ό συγγρ. ενέτοπίσε έπτά χειρόγραφα: στο Trinity College, άρ. 932 του
έτους 1672, στο Brit. Mus. Addit. άρ. 10014 του 16ου αϊ. και άρ. 18190 του 16ου/17ου
αϊ., στο Paris Suppl. gr. άρ. 1380 του 16ου αϊ., στη Μονή Σινά άρ. 1769 <547> 1821
του 18ου αϊ., στη συλλογή Helen Greeley ά.ά. (cod. McKell) του 16ου αϊ. και στη Μη-
τρόπολη Κω άρ. 2 του 17ου/18ου αϊ. Άπό τά γνωστά, αλλά μη έντοπιισθέντα, ανή-
κοντα στη συλλογή Καρατζά, ό κ. Γ.Κ.Π. αναφέρει τέσσερα: τό Έύαγγέλιον «Καρα-
θεοδωρή» του 10ου αϊ., τον Κώδικα «Μανουήλ Φιλή» (Μαυροκορδάτου) του 18ου
αϊ., τον Κώδικα «Γεδεών» (χρονογραφικός) και τον «Βρεέννιο» του Καρατζά. Στους
παρατιθέμενους πίνακες ό συγγρ. βοηθεί τον άναγνώστη νά πληροφορηθεί τά περιεχό-
μενα τών δύο κωδίκων του Brit. Mus., άριθμ. 10014 και 18190.

Ή δεύτερη μελέτη είναι του ίδιου του κ. Γ.Κ.Π. και αναφέρεται σε δύο χειρό-
γραφα της *Εικοσιφοιτίσης του Παγγαίου - Χειρόγραφα Μετοχίου του Παναγίου
Τάφου και του βιβλιοεμπορείου Sam Fogg του Λονδίνου*: πρόκειται, για το πρώτο χφ.
άρ. 795 μέ γραφέα τον Κοσμά Μακαιδάνα και μουσικό (1676) που έγράφη για λογα-
ριασμό του Κοινοτιώτη παπά-Άβερκίου από τον όποιο τον άγόρασε ό προηγούμε-
νος της μονής Άντώνιος Χατζής από τό Δοξάτο Δράμας. Ό συγγρ. συζητεί μάλιστα τό
ένδεχόμενο ό Κοσμάς Μακαιδών νά είναι ό γραφέυς 29 κωδίκων, κυρίως μουσικών,
ταυτιζόμενος στην περίπτωση αυτή μέ τον Κοσμά, δομέστικο των Ήβρων, που μεταξύ
των έτών 1674-1692 άντέγραφε τους παραπάνω κώδικες. Ό κ. Γ.Κ.Π. περιγράφει τό
χειρόγραφο του Μετοχίου του Παναγίου Τάφου καθώς και όποιο του Sam Fogg τό
Λονδίνου, τό όποιο, κατά τον συγγρ. προέρχεται από την Εικοσιφοιτίσσα και έκλάπη
άπό τους Βουλγάρους τον Μάρτιο του 1917, πέρασε στην κατοχή του έπιστήμονος
άπατεώνος Vladimir Sish και προφανώς, άφοδ πωλήθηκε σε άγνωστο, κατέληξε στο πα-
λαιοβιβλιοπωλείο Sam Fogg: μέ βάση την περιγραφή του χφ., όπως αυτή καταχωρείται
στον κατάλογο του Sam Fogg, τό χφ. είναι περγαμηνό, χρονολογείται μεταξύ 1100;-
130 αϊ., γραφέυς του ό Έφραίμ και περιέχει συναξάρια άγιών τών έξι πρώτων μηνών
του λειτουργικού έτους.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τῆς καθηγήτριας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀγγελικῆς Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Ὁ κωδικογράφος Γαλακτίων ὁ ἐξ Ἀναβρύτης καὶ ὁ ὑπ' αὐτ. 586 Κώδικας Πετροπόλεως* (Petropol. gr. ἀρ. 586), στὴν ὁποία ἡ κ. Ἀ.Σ.-Ν. παρακολουθεῖ τὸν Γαλακτίωνα: διετέλεσε μαθητὴς τοῦ λογίου ἐπισκόπου Εὐρυσθένης (Βρεσθένης) Παρθενίου, τῆ σειρά αὐτογράφων κωδίκων του γραφέντων μεταξύ τῶν ἐτῶν 1666-1690, τὴν μονὴ τῆς μετανοίας του ποῦ ἦταν οἱ ἀγιοι Τεσσαράκοντα στὰ Θεωρηνά τῆς Λακεδαίμονος. Ἀπὸ τὰ χειρόγραφα του ἡ κ. Ἀ.Σ.-Ν. παρουσιάζει τὸν Petropol. gr. 586 ποῦ παραδίδει 57 ὁμιλίες ἀπὸ τὸ Κυριακοδρόμιο Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου καὶ ἐγράφη τὸ 1672, θεωρούμενο μάλιστα ἀπὸ τὰ πληρέστερα μέ ὁμιλίες τοῦ Μαξίμου. Ἐξετάζει μάλιστα ποῖο ὑπῆρξε τὸ πρότυπο τοῦ Γαλακτίωνος καὶ φαίνεται νὰ κλίνει στὴν ἀποψη ὅτι ἦταν ὁ Κώδικας 31 [11] τῆς μονῆς Θεραπνῶν γραμμένος ἀπὸ τὸν διδάσκαλό του Παρθένιο, ἐπίσκοπο Εὐρυσθένης καὶ τὸ ὅποιο παραδίδει μόνον 38 διδαχῆς τοῦ Μαξίμου, ἐνὼ τίς ὑπόλοιπες 19 (ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν 57) φαίνεται ὅτι ἀντέγραψε ἀπὸ τὸν κώδικα Θεραπνῶν ἀρ. 16 [9] ποῦ ὁ ἴδιος, ὁ Γαλακτίων, εἶχε γράψει τὸ 1669. Καὶ εἶναι πολὺ ἐλκυστικὴ ἡ ὑπόθεση τῆς κ. Ἀ.Σ.-Ν. ὅτι ὁ Γαλακτίων ἐγραψε τὸν Petropol. gr. 586 γιὰ προσωπικὴ του χρῆση γιὰ νὰ ἔχει ἔτοι ἓνα καλὸ βοήθημα γιὰ τὴν διακονία τοῦ κληρύματος, μετὰ τὴν ὁποία, ὡς πρωτοσύγκελος, ἦταν ἴσως ἐπιφορτισμένος.

Στὴ συνέχεια ὁ ὑπογραφόμενος σὲ συνεργασία μετὰ τὴν κ. Σουλτάνα Λάμπρου, δρ. Θ. τοῦ Α.Π.Θ. παρουσιάζουμε τίς μελέτες τοῦ *Boris Fonkík* γιὰ αὐτόγραφα τοῦ Ἰωάννη Καρυοφύλλη καὶ τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη, ὅπως αὐτὲς ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργο του «Ἑλληνικά χειρόγραφα σὲ εὐρωπαϊκὲς συλλογές», ἐκδ. Nidrik, Μόσχα 1999 (στὰ ρωσικά). Ὁ κ. Β.Φ. ἐνετόπισε 16 αὐτόγραφα τοῦ Καρυοφύλλη, κυρίως πατριαρχικά γράμματα, γραμμένα ἀπὸ τὸν Καρυοφύλλη μετὰ τὴν ιδιότητα τοῦ χαρτοφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καλύπτοντα τὴν περίοδο 1638-1665, καθὼς καὶ τίς Ἐφημερίδες του καὶ σχόλια του στὰ *Φυσικά* τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ νέα αὐτόγραφα τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη εὐρέθησαν στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρκοβο στὴν Οὐκρανία, τὰ ὑπ' ἀρθ. 84, 137, 143, 144, μετὰ σπουδαιότερο ἐξ αὐτῶν τὸ ὑπ' ἀρ. 84, ποῦ εἶναι, κατὰ τὸν κ. Β.Φ., μαθητικὸ τετράδιο τοῦ Βούλγαρη καὶ μάλιστα κατὰ τὴν περίοδο ποῦ σπούδαζε ρητορικὴ τοῦ Ἀφθονίου, ἀφοῦ ἄλλωστε τὰ Προγυμνάσματα Ἀφθονίου-σοφιστοῦ, *Ἐκθεσις περὶ ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως, Περί περιόδου καὶ Σύνοψις εἰς τὴν ποιητικὴν μέθοδον τοῦ Ἱερομονάχου Χριστοφόρου Ἐμποροκομίτου* παραδίδονται στὸ 84 χρ. Τὸ χρ. 37 εἶναι μὴ πραγματεία θεολογικὴ σὲ τέσσερα βιβλία, στὰ ὑπ' ἀριθ. 143-144 παραδίδεται ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ Μελετίου Μήτρου. Σημαντικὴ ἰσὸς κάθε ἀποψη εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τοῦ χρ. Da 54 τῆς Δρέσδης, ὅπου παραδίδονται νέα ἀγνωστα ἔργα τοῦ Βούλγαρη: ἡ *Ἐκθεσις τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου ἧτοι τῆς λεγομένης Μικρᾶς Ταταρίας* (ὅπου ὁ Βούλγαρης καταγράφει, μετὰ βάση ἐλληνικῆς πηγῆς, τὴν ἱστορία τῆς Κριμαίας), *Ἱστορικὲς ἀναζητήσεις γιὰ τὰ χρόνια τῆς βάπτισις τῆς μεγάλης ρωσίδας βασιλοσας Ὀλγας*, Πετροπόλις 1792 καὶ ἡ *ἱστορία τῆς χώρας* (Κριμαίας προφανῶς) μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ *Κιουτσούκ Καϊναρτζή*. Ἡ σημασία τῶν αὐτογράφων τοῦ Βούλγαρη εἶναι αὐτονόητη, ἰδιαίτερος τοῦ χρ. Da 5 τῆς Δρέσδης ποῦ παραδίδει νέα ἀγνωστα ἔργα του.

Ὁ ἐπίτ. καθηγ. τοῦ Δ.Π.Θ. κ. Ἐμμ. Γ. Βαρθολομαῖος ἀσχολεῖται στὸ μελέτημα ποῦ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴ *Βιβλιοθήκη τῆς Ἱ. Μονῆς Προφήτου Ἠλίου τῆς Σάμου* καὶ καταγράφει 37 τίτλους βιβλίων μετὰ τίς ἐνθυμήσεις, ὅπου ἀσφαλῶς ὑπάρχουν ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἡ προσφώνηση τοῦ σχολάρχου Πυθαγόρα Σίδερη σὲ μαθητικὴ παράσταση

τῆς Ἡλέκτρας, τόν Φεβρουάριο τοῦ 1885 στό Καρόλβασι.

Ὁ καθηγ. κ. Γ. Κ. Παπάζογλου ἐπανερχεται, στή συνέχεια, μέ ἕνα ἀγαπημένο θέμα του: τόν *Σεραφεῖμ Τζεβερόν, τόν Θάσιο καί τά νέα ἀγνωστα χειρόγράφα του*. Ὁ Σεραφεῖμ τό 1695 εὐρέθη ἀπό τή Μονή τῆς μετανοίας του, τή Μονή Διονυσίου τοῦ Ἄθωνος, στήν Κ/Πολη, ὅπου σπούδασε στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί ἀμέσως μετά μετέβη στό Βουκουρέστι, περὶ τό 1698/9, ὅπου παρηκολούθησε τά μαθήματα τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνινήτη στήν Αἰθνητική Ἀκαδημία τῆς βλαχικῆς πρωτεύουσας. Ὁ κ. Γ.Κ.Π. σημειώνει μάλιστα τά μαθήματα πού παρηκολούθησε στά δύο αὐτά περιώνυμα σχολεῖα ὁ Σεραφεῖμ καί στή συνέχεια τά χφ. πού ἐνετόπισε, ὅπως αὐτό τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, πού χάθηκε στήν πυρκαγιά τοῦ 1934, ἢ τό ἄλλο τῆς συλλογῆς Phillippis πού πέρασε στόν γνωστό οἶκο Sotheby's τοῦ Λονδίνου καί τελικῶς στή βιβλιοθήκη Albert Iou τῶν Βρυξελλῶν. Καί τά δύο αὐτά χφ. πάντως ἦταν μία περίοδο στήν κατοχή τοῦ Φαναριώτη λογίου, καί συλλέκτη χφ., Νικολάου Καρατζά. Τό αὐτό ἴσχει καί γιά τό χφ. τοῦ British Museum 8234 τοῦ ἐπισκόπου Νύσσης Μητροφάνους τοῦ Θασίου, τό Bebol. gr. 313 τοῦ Σεραφεῖμ, πιθανῶς τό χφ. 9 τοῦ καταλόγου Μηνωῖδη πού ἐπισκέφθη τή Μονή Διονυσίου τόν Ἰανουάριο τοῦ 1841, τό ὑπ' ἀρ. 795 τῆς Πάτμου, τό ὑπ' ἀρ. 333 τοῦ Διονυσίου.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐνόητα Σύμμεικτα καί βιβλιοκρισίες. Ἀρχικῶς ὁ κ. Γ. Κ. Παπάζογλου δημοσιεύει *Κατάλογο ἀρχαίου ἱλικῶν τοῦ ἐργαστηρίου Παλαιογραφίας* [τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καί Ἐθολογίας τοῦ Δ.Π.Θ.] ἦτοι: χειρόγραφα, Ἐφημερίδες (Ἀστραπὴ, Νεολόγος, Τά Νέα, Πρόδοδος, Ταχυδρόμος, τῆς Κ/Πόλεως), Ἀρχαῖο Ὑλικό σέ ἀντίγραφα (μικροταινίες) χειρογράφων, Ἐφημερίδες καί περιοδικά (Ἀθηνά, Αἰών, Ἐλπίς, Ἐφημερίς Ἀθηνῶν, Ἡ Ἀλήθεια, Κλειώ, Ε.Φ.Σ.Κ., Isvestija τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κ/Πόλεως) στή συνέχεια ὁ κ. Γ.Κ.Π. ἀσχολεῖται μέ τόν *Λαυρέντιο Μαρίνο-ἡγούμενο τῆς Μονῆς Δουσίκου* καί ἀκολούθως μέ *Ἐνα κριπτογράφημα σέ νεώτερη ἐπιγραφή τοῦ Πραβίου-Ἐλευθερουπόλεως τοῦ Παργαίου*, πού ἀφορᾷ σέ μία ἐπιγραφή τοῦ σχολείου τοῦ Πραβίου πού δημοσίευσσε ὁ κ. Χ. Μπακιρτζῆς καί γιά τήν ὁποία ὁ κ. Γ.Κ.Π. προτείνει μία νέα ἀνάγνωση.

Στίς παρουσιάσεις βιβλίων-βιβλιοκρισίες ὁ κ. Γ.Κ.Π. βιβλιοκρίνει σέ πολυεπίδη κριτική τά βιβλία τοῦ Κ. Χ. Χατζόπουλου, *Ἑλληνικά σχολεῖα στήν περίοδο τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας (1453-1821)*, Θεσσαλονίκη 1991, τοῦ Π. Γ. Νικολόπουλου, *Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ (:)* *περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων μετάφρασις εἰς τήν κυπριακὴν διάλεκτον*, Λευκωσία 2000, τοῦ ἰδίου *Βιβλιογραφικὴ ἐπιστάσις τῶν ἐκδόσεων Νικοδήμου τοῦ Ἄγιορείτου*, ἀνάτυπο, Ἀθήνα 2000, τοῦ Σπ. Καρῶδη, *Θεοδῶρου Βρατανίτη δημοσίου νοταρίου πόλεως καί νήσου Κερκύρας οἱ σωζόμενες πράξεις (1479-1516)*, Ἀθήνα 2001, τῆς Πηνελόπης Στάθη, *Χρυσανθος Νοταρᾶς Πατριάρχης Ἐροσολύμων - Πρόδρομος τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ*, Ἀθήνα 1999, Ἡ Ἑλληνική Γραφή κατὰ τοὺς 15ο καί 16ο αἰῶνες, Πρακτικά Διεθνῶς Συμποσίου, Ἀθήνα 2000. Ὁ κ. Ἐμμ. Βαρβουίνης παρουσιάζει ἀκολούθως τά βιβλία: Μ. Ι. Μανούσακα - Βάλτερ Ποῦνχερ, *Ἀνέκδοτα στιχογραφήματα τοῦ θρησκευτικοῦ θεάτρο τοῦ 1Ζ' αἰῶνα τῶν ὀρθοδόξων Χίων κληρικῶν Μιχ. Βεστάχρη, Γρηγ. Κονταράτου, Γαβρ. Προσπονά*, Ἀθήνα 2000, Valeria Fol - Rouja Neikova, *Fire and Music*, Sofia 2000. Τό περιοδικό καταλείεται μέ τίς περιλήψεις τῶν μελετῶν στήν ἀγγλική καί τόν πίνακα περιεχομένων.

Συνοπτικῶς τό νέο αὐτό περιοδικό, μέ διευθυντή τόν καλὸ συνάδελφο κ. Γ. Κ. Παπάζογλου, συνιστᾷ μία λαμπρὴ προσπάθεια προβολῆς τῆς ἐπιστῆμης τῆς παλαιογραφίας καί τῆς κωδικολογίας καί εἶναι ἴσως τό μοναδικό στή χώρα μας μέ τό συγκεκριμένο ἐξειδικευμένο περιεχόμενο. Εὐχῆς ἔργο ἢ προσπάθεια αὐτῆ τοῦ κ. Γ.Κ.Π. νά

ἐνισχυθεί και μέ άλλους συνεργάτες, παλαιούς και νέους παλαιογράφους και μελετητές χειρογράφων, που θά δημοσιεύουν στό ειδικό αυτό περιοδικό, τό *Ἀπό-φωνής*, τά ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τους.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Δημήτριος Ἀγγ. Παπάζης, *Ὁ Μητροπολίτης Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1848-1909)*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 335.

Πρόσωπα και γεγονότα συνδεδεμένα μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο και τή Μακεδονία ἀπέτελεσαν τά τελευταῖα χρόνια ἀντικείμενο μελέτης ἀπό τοὺς ἐρευνητές και ἀνέδειξαν τό ἐνδιαφέρον του πρώτου γιά τή Μακεδονία και ἰδιαίτερος σέ κρίσιμες στιγμές γιά τήν τύχη της. Ὑπενθυμίζουμε τά συνέδρια γιά τόν Ἰωακείμ τόν Γ' τόν Μεγαλοπρεπῆ, τόν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο Ἀλεξιάδη, που ὀργανώθηκαν ἀπό τόν Δῆμο Θεσσαλονίκης, τό Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ., τό Ἰδρυμα Ἐθνικοῦ και Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ και τήν Ἱ. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Ἔτσι, εἶναι καλοδεχούμενη κάθε μελέτη ἀναφερόμενη σέ συναφῆ θέματα, ἰδίως μάλιστα ὄταν αὐτή βασίζεται σέ πρωτογενές ὕλικό, που δίδει πληρέστερη τήν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς, συνδεδεμένη, ἐνίοτε, και μέ ἐπίκαιρα θέματα. Τέτοιο χαρακτήρα ἔχει ἡ λαμπρή μελέτη του νέου ἐρευνητή κ. Δ. Ἀ. Παπάζη που ἀσχολεῖται μέ τόν βίο και τό ἔργο του μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης Ἀθανασίου Μεγακλῆ (1848-1909), ὁ ὁποῖος διεποιεμένη τήν ἐν λόγῳ μητρόπολη τῆ δεκαετία 1882-1893, γιά νά μεταθεθεῖ ἔπειτα στήν κρίσιμη γιά τήν ἐποχή μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1893-1903), και νά κλείσει μαζί μέ τήν ἐκκλησιαστική σταδιοδρομία του και τόν σύντομο, σχετικῶς, βίο του ὡς Γέρον Κυζίκου (1903-1909). Ὁ συγγρ. στά πέ- νε κεφάλαια του βιβλίου του, τό ὁποῖο, σημειωτέον, εἶναι ἡ διδακτορική διατριβή του στό Τμήμα Θεολογίας του Α.Π.Θ. ὑπό τήν ἐποπτεία του καθηγητοῦ κ. Ἀπ. Γλαβίνα, παρακολουθεῖ καταλεπτῶς τήν πορεία του Ἀθανασίου Μεγακλῆ ἀπαιτεῖ κυριολεκτικῶς νά μὴν του διαφύγει ἡ παραμικρή λεπτομέρεια, ἡ ὁποία κουράζει τόν ἀναγνώστη ἀλλ' εἰς τόν ἴδιο καιρό εἶναι και χρήσιμη στόν ἐρευνητή που ἐνδιαφέρεται και πολλές φορές, ἀξιοποιεῖ αὐτές τίς ἡσσονος σημασίας λεπτομέρειες.

Στό πρώτο κεφάλαιο ὁ κ. Δ. Παπάζης ἀσχολεῖται μέ τήν καταγωγή και τίς σπουδές του Μεγακλῆ: γέννηση στήν Ἀδριανούπολη τό 1848, σπουδές στό λαμπρό Γυμνάσιο της, συνέχιση τους στήν Ἱ. Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, χειροτονία του σέ κληρικό, οἱ συνταξιώτες του, ἡ ἐφεση του στή βυζαντινὴ μουσική και στό κήρυγμα, ἡ ἐπιλογή του ἀπό τό Πατριαρχεῖο γιά τόν βαθμό του ἱεροδικόνου, ἡ προαγωγή του σέ ὑπογραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ θητεία του ὡς γραμματέως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀλλά και αὐτή του ἀρχιγραμματέως τῆς Συνόδου (1876), ἡ ἐξαρχική ἀποστολή του στήν Κρήτη, οἱ ὑποψηφιότητές του στή μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1878), ἡ προαγωγή του ὡς Μ. Πρωτοσυγγέλλου ἀπό τόν Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ', ὁ χειρισμός του ζητήματος τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως που προκλήθηκε ἀπό τοὺς Ἐξαρχικούς στήν πατρίδα του και σέ βάρος του μητροπολίτου Διονυσίου (1879) εἶναι ἀπό τά θέματα που ἀπασχολοῦν τόν κ. Δ. Παπάζη. Ἡ μελέτη τους, ὡς ἐλέχθη, εἶναι λεπτομερῆς και ἡ ἀξιοποίηση του ἀρχαικοῦ ὕλικου ἐπιτυχής. Ὁ συγγρ. παραθεθεῖ καθετί που ἀφορᾶ στήν παρουσία του Ἀθανασίου Μεγακλῆ στήν πατριαρχική αὐλή, τά ποιμαντικά και οἰκονομικά ζητήματα, τήν ἐκκλησιαστική εὐταξία και τήν τήρηση του